

LUND UNIVERSITY

"Selecția organică" între succedaneu și substrucție a istoriei

Bagiu, Lucian

Published in:
Meridian Blaga

2003

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Bagiu, L. (2003). "Selecția organică" între succedaneu și substrucție a istoriei. In I. Petraș (Ed.), *Meridian Blaga* (Vol. 3, pp. 120-125). Societatea Culturală "Lucian Blaga" Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință.
http://www.societateablaga.ro/Poze/files/Meridian_Blaga_3.pdf

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

^j “Există o *intoarcere la origine*, dar cu deosebirea că *eliberatul în viață* recâștigă situația originală îmbogățită prin dimensiunea *libertății* și a *transconștiinței*. El reintegrează plenitudinea primordială după ce a instaurat acest mod de existență inedit și paradoxal: *conștiința libertății*, care nu există nicăieri în Cosmos, nici la nivelurile vieții, nici la nivelurile *divinității mitologice* (zeii), care nu există decât în Ființa absolută (Brahman)” – *Istoria credințelor și ideilor religioase*, II, ed. cit., p. 71.

60. *Censura transcendentă*, ed. cit., pp. 465-468.

61. *ibid.*, pp. 494-495.

LUCIAN BÂGIU:

„*Selecția organică*” Între succedaneu și substrucție a istoriei

Lucian Blaga fundamentează o concepție cultural-filosofică pe un adânc sentiment de frustrare în fața istoriei. Sintagma „dacă ar fi fost să fie” exprimă o atitudine psihologizantă ce determină adeseori produse culturale funciare eseistului, prin intermediul cărora ar dori să edifice o virtuală panoplie a faptelor și înfăptuirilor naționale, altfel frustrant inexistente la modul concret. Și pentru a motiva totuși o existență dincolo de granițele antropologicului, filosoful derapează spiritual până la a reconsidera însuși conceptul de istorie, realizare ce îi va permite să nege la modul argumentat implicarea „românismului” într-un proces al constituirii după normele canonului. Se imaginează un „apriorism românesc” aflat într-o predestinată și fatală regresie din fața istoriei obiective, până la boicotarea acestuia prin constituirea unei dimensiuni paralele: organicul. O viață de tip organic va fi considerată drept fenomen ontologic evolutiv autohton, care cel mai adesea operează cu selecții și uneori cu asimilări ale unor aspecte inerente impuse de tăvălugul istoriei. Rămâne ca undeva, cândva, într-un timp imprevizibil al imponderabilelor, selecția organică să determine și constituirea unei istorii autohtone.

Accepțiunea cotidiană a *istoriei* este aceea de „dimensiune temporală a existenței și a activității omenești”¹, însă această definiție nu obligă semnificativ conștiința critică, iar în cazul unei aprofundări de natură filosofică se pot releva conotații revelatorii. Fără a se nega atributele diacronicului și ale supraindividuelului ca funciare istoriei, acesteia totuși apare ca inherent a i se conferi și statutul de „existență de înalt format și de o logică interioară cu totul particulară, [...] entitate vastă [...] amplă înlănțuire care implică inițiative individuale, dar nu se explică

¹ Lucian Blaga, „Evoluții și involuții” în *Spațiul mioritic*, apud. vol. Lucian Blaga, *Opere*, 9, *Trilogia culturii*, Ediție îngrijită de Dorli Blaga, studiu introductiv de Al. Tănase, Editura Minerva, București, 1985, p. 297.

prin ele”². Se observă că lexemul „existență” revine în ambele accepțiuni, dar dacă în prima se referă la universul uman, în cea de-a doua se „umanizează” tocmai conceptul în sine al istoriei, privită ca „entitate” ce funcționează după principii autonome. Altfel spus, Blaga privește istoria ca pe un organism autonom, cu evoluții și involuții particularizate fiecărui element etnic după o logică ce se va dovedi a nu se aplica „românismului”. Excepție făcând intruziunea perspectivei naționaliste, demersul lui Blaga, chiar dacă e frapant, nu constituie un unicat. Viziunea naturalistă/organică asupra limbii, spre exemplu, datează din antichitate, „Physei” și teoria anomaliei avându-i ca reprezentanți pe pitagoreici, stoici și epicurei, Platon și Krates, pe aceleași poziții situându-se și reprezentanții realismului lingvistic medieval, iar în epoca premodernă și modernă putând fi citați Franz Bopp, August Schleicher, Max Friedrich Muller, G. I. Ascoli etc.

Pentru a-și argumenta originala teorie pe care am putea-o denumi „a etnicității organice” și caracteriza drept „naționalist-organică”, filosoful își asumă ca repere originare trei aspecte aflate într-o succesiune relativ strânsă pe axa diacronică: cultura populară a Daciei Traiane, remarcabil de bine statornicită, ferment pluridimensional, datorat populației mixte; cultura urbană a Daciei Traiane, cu nimic inferioară altor provincii ale imperiului; năvălirile barbare, care par a fi eradicat monada unei ontologii de ordin „istoric” în cadrul începuturilor românismului. Astfel, în mod paradoxal, etnogeneza românismului s-ar fi negat pe sine ca raportată la zodia „istoricității”, ar fi fost ca un izvor ce se revarsă în sine, un embrion ce s-a retras, dintr-un instinct de apărare elementar, din dimensiunea exterioară, obiectivă, a cauzalității și a interdependenței factuale și s-a constituit endogenetic, aconștient și anistoric, printr-o mișcare etern centripetă sieși, etern centrifugă istoriei: „Începuturile românismului coincid astfel cu o «retragere» din «istorie» și din toate posibilitățile ei etnice și dialectice, într-o viață nu lipsită de cultură, nu despuată de forme, dar anistorică. [...] viața preromânească și apoi românească a fost nevoită [...] să renunțe la «istorie», să se retragă adică într-o existență organică – sufletească, oarecum atemporală. Această existență, de o fizionomie proprie, era condamnată să se mențină închisată, într-o autonomie redusă. [...] Preromânismul s-a retras gasteropodic în cochilia sa.”³

Istoria ca „istorie” presupune un substrat și o afirmare superioară. În Dacia preromânească a existat însă doar substratul, temelia reprezentată de cultura și sufletul rural. Afirmarea acesteia la un nivel organizat nu s-a

mai realizat întrucât „focarele de viață concentrate, cu raze emise pentru canalizarea energiilor anonime”⁴ nu s-au mai structurat datorită năvălirilor barbare. Astfel, românismul s-a redus la energiile anonime ale cătunelor de munte și ale stânelor ciobănești, formele și fondul vieții anistorice. Astfel înțelegând boicotarea „istoriei cotidiene”, Lucian Blaga își argumentează perspectiva filosofică și critică asupra istoriei identificând anistoria cu organicul: „viața anistorică e stăpânită de categoriile și de imperativele organicului”⁵. Iar organicul eludează prin definiție cultura majoră, monumentală, astfel încât românismul de factură anistoric-organică s-a manifestat cultural sub forme diminutive.

Oricât ar părea de speculativă viziunea blagiană asupra „istoriei” românismului, aceasta nu poate fi totuși socotită și superficială, întrucât filosoful va aduce o avalanșă de argumente cât se poate de pertinente, din varii domenii, pentru a-și proba atitudinea. În domeniul lingvistic va formula chiar o „lege psihologico – filologică”: „cuvintele latine designând noțiuni, proiectate pe un fond de civilizație istorică, majoră, sau se vor pierde, sau până să devină românești, vor adopta în genere un înțeles care nu mai implică decât un stil de viață organică”⁶. Exemplele sunt frapante: „*pavimentum*”, care semnifica „pavaj, podea”⁷, derivă în „pământ”, atribut organic primar. Evoluția semnificației lexemului în discuție ar edifica o mutație de mentalitate și ambient social: populația s-a retras din istoric în organic. Cum istoria nu e lipsită de paradoxuri, Blaga observă și fenomenul invers, produs între Carpați și Dunăre în partea a doua a secolului al XIII-lea: „De la o semnificație ce implică o viață de tip organic (terra), se face trecerea la o semnificație ce implică o viață de tip major, istoric (țară)”⁸. De altfel, constituirea Țărilor Române ar fi și primul moment de racordare a românismului la istorie, însă sub forma autohtonă, printr-o evoluție firească organică. Intervine închinarea proaspăt întemeiatelor Țări și concomitent „începe [...] în alt chip un nou boicot al istoriei [...]”. Ceea ce se desfășurase până la proporții de stat organic și de cultură major, sub Ștefan, devine iarăși viață anistorică, cultură țărănească”⁹.

Operând cu acești termeni, cărora li se adaugă aceia de „surogat de istorie”¹⁰ și „cvasistorie”¹¹, Blaga introduce fondul problemei, esența

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*, p. 299.

⁶ *Ibidem*, p. 300.

⁷ Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. I, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol al II-lea”, 1937, p. 173.

⁸ Lucian Blaga, *op. cit.*, p. 304.

⁹ *Ibidem*, p. 307.

¹⁰ *Ibidem*.

² *Ibidem*, p. 298.

³ *Ibidem*.

ideatică, ce îi va servi totodată drept subiect și obiect al demersului cultural: poporul românesc din Ardeal, care „continua în realitate instinctiv boicotul istoriei, retras în viața de tip organic, cu cultura ei etnografică – religioasă. Subliniem că boicotul istoriei nu apare în nici o altă provincie așa de dârz și de consecvent ca la țărănimea românească din Ardeal”¹². Pentru a înțelege însă eternul boicot al istoriei în ceea ce privește elementul etnic românesc din Transilvania, remarcabil exemplificat de Blaga prin momentul Unirii religioase cu Biserica Romei, se impune însă o cât mai exhaustiv posibilă delimitare a semenelor conceptului de „organic” în viziune blagiană, în special cu referire la dimensiunea / aria semantică a culturii.

Din punct de vedere lingvistic, filosoful formulase o lege. Însă observațiile sale în oricare alt domeniu cultural, spre exemplu cel confesional, dobândesc aspectul unor axiome. Lucian Blaga formulează o deosebire tranșantă între catolicism și ortodoxism, prin aceea că pentru catolicism există două centre coagulante ale viețuirii: transcendența inaccesibilă și biserica, cel de-al doilea dobândind atributele autorității datorită înțelegerii sale ca „stat al lui Dumnezeu pe pământ”¹³. Viața catolică acordă o atenție exagerată categoriilor „sacral-etatiste: statul, ierarhia, disciplina, supunerea, militarea pentru credință”¹⁴. Ca o contrapondere, pentru ortodoxie cel de-al doilea pol al vieții spirituale nu e biserica, ci organicul, ale cărui categorii „deși aparțin vremelnice, sunt oarecum echivalate lumii de dincolo”¹⁵. Aceste categorii organice ar fi viața, pământul și firea. Și astfel stabilite delimitările între spiritualitățile celor două confesiuni creștine, filosoful va poziționa antinomic o serie de substructuri specifice. Concepțiile despre biserică sunt reduse la sintagmele „biserica-stat”¹⁶ pentru catolicism, și biserica „organism” pentru ortodoxie, „«unitate» a totului în care e cuprins nu numai omul, ci și viața și creatura vegetală”¹⁷, Entelehia fiind resimțită ca întrupată într-o natură – biserică, „un organism de o structură interioară plină de magice corelații”¹⁸. Așadar Blaga privește ca pe o entitate nu doar istoria și limba, ci și biserica, atunci când se referă la apriorismul românesc. Desigur devine inerentă definirea națiunii. Pentru „duhul ortodoxiei” națiunea e identificată după criterii fundamental organice: sângele și graiul, astfel încât ideea de neam se

va regăsi „în desăvârșită neatârnare față de ideea de stat”¹⁹. Evident catolicii realizează confuzia între ideea de națiune și aceea de stat, apariția unui caz contrar soldându-se cu o sancțiune drastică din partea „spiritului organizator și imperialist” al catolicismului²⁰. În fine, limba e privită ca o problemă „de filosofie a culturii și de filosofie a stilurilor de viață”²¹, constituirea limbii literare realizându-se la inițiative individuale și prin instituții de stat în Apus, iar în Răsărit printr-o „osmoză organică”²² din graiuri populare diverse, aparținând „duhului stilistic al locului”²³. Blaga este ireconciliabil și în ceea ce privește misionarismul, prozelitismul și magia, concepțiile despre salvare, diferențele de tipuri etc. concluzia fiind că ortodoxia este expresia unei existențe spiritual – organice, în punctul său culminat, al sărbătoririi Paștelui (Învierii) celebrându-se „triumful vieții organice asupra morții”²⁴. Spiritul catolic este lamentabil limitat „reprobabil formalist și prea adesea penibil cazuistic”²⁵.

Dihotomiile culturale par a deveni antinomii absolute în plan confesional. Lucian Blaga stabilește opoziții tranșante între două mentalități europene și creștine, care par a nu mai avea în comun nici măcar același ideal suprem, unicitatea credinței. Ireconciliabil, filosoful construiește această structură duală, prea perfectă pentru a exprima și adevărul absolut, cu scopul de a afla o argumentare și o motivare pertinentă, cu valențe infailibile, unui fenomen derutant care s-a petrecut în sânul neamului ortodox transilvănean: dezbinarea spirituală, confesională, culturală, ce a determinat un conflict social deschis. De pe aceste poziții, opinia filosofului asupra Unirii cu Roma pare convingătoare prin ineditul său: Blaga va considera că între 1697 și 1701 s-au întâlnit și au interacționat pentru prima oară în Transilvania două dimensiuni spirituale: aceea a ortodoxiei, pentru care, „omenirea e un vast organism, de o structură interioară plină de magice corelații”²⁶, cu aceea a catolicismului, care promovează forme din afară către înăuntru „fără a corespunde câtuși de puțin unui fond adecvat”²⁷. Rezultatul contactului dintre viața organică și istorie l-a constituit selecția organică. Ideea fundamentală ar fi aceea a unui conservatorism, tradiționalism extrem al ortodoxiei, foarte reticentă la orice inițiativă exterioară sieși, un organism structurat și funcțional

¹¹ *Ibidem*, p. 308.

¹² *Ibidem*, p. 309.

¹³ Lucian Blaga, *Spiritualități bipolare*, în vol. cit., p. 206.

¹⁴ *Ibidem*, p. 210.

¹⁵ *Ibidem*, p. 208.

¹⁶ *Ibidem*, p. 210.

¹⁷ *Ibidem*, p. 211.

¹⁸ *Ibidem*, p. 212.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, p. 214.

²¹ *Ibidem*, p. 217.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, p. 226.

²⁵ *Ibidem*, p. 223.

²⁶ *Ibidem*, p. 224.

²⁷ *Ibidem*.

pe plan spiritual după canonul autarhiei. Cazurile extrem de rare prin care se acceptă inovații în sânul ortodoxiei sunt posibile „decât după ce sunt supuse unui criteriu instinctiv de selecție, sau inovații care se potrivesc cu organicitatea sa deja constituită”²⁸. Așadar asimilări doar prin similitudine și selecție, adaptări la organismul propriu și nu sincronizări cu elemente străine. Nu mai este decât un pas până la a afirma că eventual ortodoxia ar permite plierea unor forme străine pe fondul propriu, păstrându-și esența sub o altă aparență: românii nu au putut niciodată fi „înduplecați sau siliți să jertfească nimic, dar absolut nimic, din toată tradiția, atmosfera și organicismul ortodox. Și au transplantat de fapt toată această substanță ortodoxă în sânul catolicismului, unde ea stăruie încă și astăzi ca un corp înghițit dar neasimilat. Concesia, ce o făceau românii prin recunoașterea primatului papal și a celor câteva puncte dogmatice, sârmane formule de nimeni înțelese, nu altera prin nimic esența spiritualității ortodoxe, a celor ce s-au închinat unirii cu Roma. Imperialismul catolic a înțeles și el că aici nu se poate aștepta la un triumf integral și a renunțat de a-l mai căuta. *Nu românii au cedat în fond, ci catolicismul a venit la ei, relaxându-și propriul stil* (s.n.)”²⁹. Ultima frază a filosofului, reformulată, exprimă nucleul conceptului de „selecție organică” aplicat procesului istoric al Unirii religioase: nu românii transilvăneni ortodocși au renunțat la fondul lor spiritual, la esența ideatică a confesiunii, ci au obligat catolicismul să își modeleze stilul, ritualul, formula cultică exterioară, pliată pe substanța ortodoxă. Formele exterioare au fost adaptate fondului autohton prin selecția organică. Istoria a interacționat cu organicul rezultând un tacit compromis, fără învinși, ci, în aparență, cu parteneri reciproc avantajați. Diacronicul a demonstrat că situația reprezenta, în fapt, un status-quo precar.

De ce s-a realizat însă acel compromis? Explicațiile sunt multiple și pluridimensionale. Factorii politici și sociali au fost relevați în lucrări de specialitate, istoriografia românească și nu numai augmentându-i până la unele opinii partinice, îndeosebi când perspectiva teologică și-a subordonat fenomenul istoric. În acest context un demers colateral, specific filosofiei culturii, cu atenție justificabilă acordată filosofiei religiei, nu are pretenția să își aroge exprimarea unor certitudini absolute, unor sentințe irevocabile, dealtfel imposibil de realizat, ci oferă, eventual, o viziune integratoare, o matcă spirituală, ontologică, în virtutea căreia aspectul social, politic, istoric în genere și religios în particular, s-ar încadra într-o minimală și pertinentă unitate de viziune.

²⁸ *Ibidem*, p. 222.

²⁹ *Ibidem*, pp. 222-223.

TEODOR VIDAM:

Opera de artă în viziunea filosofică a lui Lucian Blaga și Martin Heidegger

I. Poziția blagiană

La originea operei de artă se află individualitatea cu toate adâncimile ei iraționale ca fiind logic incomensurabilă. Individualitatea marcată de valențe creatoare urmărește ca ideal de viață realizarea completă a disponibilităților ce ființează virtual, cristalizarea și configurarea acestora ocolind lipsa de măsură sub semnul absolutului.

Opera de artă izvorăște de dincolo de adevăr și neadevăr, din creuzetul artistului creator constituindu-se în mod irepresibil ca o realitate profundă care trebuie trăită și nu definită sau demonstrată. Forța creatoare care pulsează în, prin și din contradicții, L. Blaga o denumește demonică. „*Nemo contra deum nisi deus ipse*” (Nimeni contra zeului, dacă nu cumva zeul însuși). Demonicul are manifestări convergente și divergențe deopotrivă, ascunzișuri insondabile ce rămân sub pragul conștiinței proprii. Până la terapia prin sublimare adusă de psihanaliză, Goethe intuiește lumina clar-obscură sau altfel-zis polaritatea constitutivă a demonicului.

Cedând acestei forțe irepresibile „Opera de artă devine «națională» prin ritmul lăuntric, prin felul cum tâlcuiește o realitate, prin adâncă afirmare sau tăgăduire a unor valori de viață, prin instinctul, care niciodată nu se dezmente pentru anumite forme”¹. Orizontul concret voalează, tăinuiește orizontul misterului, fără de care omul nu ar fi om. El poate fi socotit un fel de a priori a existenței, cunoașterii, ființei umane, și în consecință și a operei de artă. Rădăcinile hrănitoare ale operei de artă pornesc de dincolo de sensibilitatea și imaginația înțelegătoare, din humusul ce animă viața și conștiința umană ca dat elementar uman de neocolit, oprindu-se prin efulgurații în fața cripticului radicalizat al transcendenței.

¹ L. Blaga, *Ferestre colorate*, în *Opere*, vol. 7, *Eseuri*, Ed. Minerva, București, 1980, Ediție îngrijită de Dorli Blaga, p. 375.